

OM NYT OG GAMMELT I FINANSVIDENSKABEN

AF JØRGEN GELTING

EFTERSOM finansvidenskabelige Sætninger for en væsentlig Del har Karakteren af Corollarier til økonomiske, er Ligheder mellem Finansvidenskabens og den teoretiske Økonomis Udvikling kun ventelige. Ligesom indenfor Økonomien er der — som bekendt — indenfor Finansvidenskabens i den sidste halve Snes Aar sket en Udvikling, som paa flere Punkter betyder om ikke et Brud med, saa dog en Nydannelse i Forhold til klassisk Teori. Blandt denne nye finansvidenskabelige Retnings Karakteristika skal fremhæves 1) Antagelsen, at der i den private Sektor ikke er nogen naturlig Tendens til fuld Beskæftigelse, 2) Betoningen af de formentlig principielle Forskelle mellem offentlig og privat Økonomi, og 3) at i Analysen af Finansprocessens Virkninger lægges Hovedvægten paa de Virkninger, der fremgaar af selve Indbetalings- og Udbetalingsstrømmenes Størrelse og Retning til Forskel fra de Virkninger, som kan henføres til Indbetalings- og Udbetalingsstarifs Udformning; indenfor Incidenslæren i snævrere Forstand synes Fornyelser ikke at være sket i større Omfang; og endelig 4) at de finanspolitiske Konklusioner, man drager af den nyere Teori, afviger stærkt fra Liberalismens Forestillinger om den rette Finanspolitik — i aktivistisk Retning.

I den nyere Tid har man ydet Merkantilismens økonomiske Teorier adskillig mere Anerkendelse, end Tilfældet var i det 19. Aarhundrede, og særlig J. M. Keynes¹⁾ har bidraget til denne Rehabilitation ved at paapege, 1) hvorledes et Exportoverskud efter saavel merkantilistisk som moderne Opfattelse kan føre til øget Beskæftigelse, dels direkte gennem Forøgelse af den indenlandske Indkomststrøm, dels indirekte ved gennem en Forøgelse af Pengemængden at sænke Renten og saaledes fremme indenlandsk

¹⁾ »The General Theory of Employment . . .« (1936), ch. 23.

OM NYT OG GAMMELT I FINANSVIDENSKABEN

AF JØRGEN GELTING

EFTERSOM finansvidenskabelige Sætninger for en væsentlig Del har Karakteren af Corollarier til økonomiske, er Ligheder mellem Finansvidenskabens og den teoretiske Økonomis Udvikling kun ventelige. Ligesom indenfor Økonomien er der — som bekendt — indenfor Finansvidenskabens i den sidste halve Snes Aar sket en Udvikling, som paa flere Punkter betyder om ikke et Brud med, saa dog en Nydannelse i Forhold til klassisk Teori. Blandt denne nye finansvidenskabelige Retnings Karakteristika skal fremhæves 1) Antagelsen, at der i den private Sektor ikke er nogen naturlig Tendens til fuld Beskæftigelse, 2) Betoningen af de formentlig principielle Forskelle mellem offentlig og privat Økonomi, og 3) at i Analysen af Finansprocessens Virkninger lægges Hovedvægten paa de Virkninger, der fremgaar af selve Indbetalings- og Udbetalingsstrømmenes Størrelse og Retning til Forskel fra de Virkninger, som kan henføres til Indbetalings- og Udbetalingsstarifs Udformning; indenfor Incidenslæren i snævrere Forstand synes Fornyelser ikke at være sket i større Omfang; og endelig 4) at de finanspolitiske Konklusioner, man drager af den nyere Teori, afviger stærkt fra Liberalismens Forestillinger om den rette Finanspolitik — i aktivistisk Retning.

I den nyere Tid har man ydet Merkantilismens økonomiske Teorier adskillig mere Anerkendelse, end Tilfældet var i det 19. Aarhundrede, og særlig J. M. Keynes¹⁾ har bidraget til denne Rehabilitation ved at paapege, 1) hvorledes et Exportoverskud efter saavel merkantilistisk som moderne Opfattelse kan føre til øget Beskæftigelse, dels direkte gennem Forøgelse af den indenlandske Indkomststrøm, dels indirekte ved gennem en Forøgelse af Pengemængden at sænke Renten og saaledes fremme indenlandsk

¹⁾ »The General Theory of Employment . . .« (1936), ch. 23.

Investering¹⁾; 2) at Merkantilisterne ligesom Keynes i Pengemængden og liquidity-preference saa Rentens Determinanter²⁾; og 3) at Merkantilisterne foruden utilstrækkelig Investering tillige ansaa lav Forbrugskvote for en Kilde til Arbejdsløshed³⁾. Forudsætning for de nævnte Overensstemmelser er atter 4) den fælles Antagelse, at fuld Beskæftigelse ikke er en automatisk fremkommende Ligevægtstilstand.

Endnu to Ligheder mellem merkantilistisk og moderne Teori skal anføres: 5) Kredsløbsbetragtningen, paa saa frugtbringende Maade anvendt af Carl Föhl⁴⁾, var en selvfølgelig Del af Merkantilisternes teoretiske Værktøj. Dette ytrer sig i den stadig tilbagevendende Fremhævelse af Cirkulationens Betydning. Ved »Cirkulationen« forstaar James Steuart »the successive transition of money, or transferable commodities, from hand to hand, and their return, as it were in a circle, to the point from which they set out.«⁵⁾, og skriver i anden Forbindelse, »that the great characteristic of what we call liberty, is the circulation of an adequate equivalent for every service. By wealth, I understand this circulating adequate equivalent«⁶⁾. 6) Vedrørende de under Merkantilismen gængse Forestillinger om Sammenhængen mellem Penge-mængde og Pengeværdi henvises til Heckscher's Fremstilling⁷⁾.

¹⁾ Jfr. Eli F. Heckscher »Merkantilismen« II (1931), p. 160.

²⁾ Jfr. Heckscher, II, 180 ff. Keynes 341 ff.

³⁾ Jfr. Heckscher, II, 260 f. James Steuart »Principles of Political Economy« II, p. 148: »For this purpose (at opretholde det rette Forhold mellem Pengecirkulation og Produktion) he (Statsmanden) must examine the situation of his country, relatively to three objects, viz. the propensity of the rich to consume; the disposition of the poor to be industrious; and the proportion of circulating money, with respect to the one and the other.« Den Grænse, udover hvilken Forbruget ikke maatte stige, var bestemt ved Hensynet til Udenrigshandelen, ibid. p. 151. I det følgende henvises fortrinsvis til Steuarts Værk, der — omend det paa Grund af dets sene Fremkomst (1767) ikke i alle Henseender kan anses for repræsentativt for merkantilistisk Opfattelse (hvad iøvrigt intet enkelt Værk vel kan) — dog turde give det mest afklarede og alsidige Udtryk for Sen-Merkantilismen. Der er saa meget mere Grund til at fremhæve Steuart, som hans Arbejde, blandt andet fordi det kun 9 Aar senere efterfulgtes af Adam Smith's Wealth of Nations, af Eftertiden langt fra er blevet vurderet efter Fortjeneste. Henvisningerne her og i det følgende er til Udgaven af 1796.

⁴⁾ »Geldschöpfung und Wirtschaftskreislauf« (1937).

⁵⁾ Op. cit. II, p. 147.

⁶⁾ Op. cit. II, 127.

⁷⁾ Op. cit. II, 201 ff.

Her skal kun nævnes den overordentlig interessante og aktuelle Kritik, Steuart rettede mod Kvantitetsteorien, saaledes som den kort forinden var formuleret af Hume i hans Essay »Of Money«. Mod Humes Tankegang, at en Forøgelse af Pengemængden i det lange Løb blot vil medføre en tilsvarende Stigning i Priseniveauet og derfor kun i en Overgangsperiode, indtil Prisstigningen har sat sig igennem, vil befordre Erhvervslivet, fremhæver Steuart¹⁾, at man maa sondre mellem, om den øgede Pengecirkulation giver sig Udslag i højere eller større Efterspørgsel.

»Suppose the specie of Europe to continue increasing in quantity every year, until it amounts to ten times the present quantity, would prices rise in proportion? I answer, that such an augmentation might happen, without the smallest alteration upon prices, or that it might occasion a very great one, according to circumstances. If industry increases to ten times what it is at present, that is to say, were the produce of it increased to ten times its present value, according to the actual standard of prices, the value of every manufacture and produce might remain without alteration. This supposition is possible; because no man can tell to what extent demand may carry industry. If, on the other hand, the scale of demand could be supposed to preponderate, so as to draw all the wealth into circulation, without having the effect of augmenting the supply (which I take to be impossible) then prices would rise to ten times the present standard, at least in many articles.«

Disse vidtgaaende Overensstemmelser mellem Merkantilismens og vor Tids økonomiske Teori har deres nærliggende Forklaring i Ligheder mellem de samtidige Samfundsforhold; og det er kun venteligt, at man ogsaa indenfor Finansvidenskaben træffer Overensstemmelse mellem Merkantilismens og Interventionismens Teori. Blandt de fire tidligere for den moderne Finansteori nævnte Karakteristika har (1), (3) og (4) alle Gyldighed for den merkantilistiske Teori, fra hvilken den nyere Retnings Bidrag kun adskiller sig ved Detailler og det teoretiske Apparats Perfektion.

Medens for Liberalisterne den ideale Finanspolitik var neutral i den Forstand, at den ikke greb dirigerende ind i det økonomiske Liv, hvis naturlige Ligevægt forblev uforstyrret, var for merkantilistisk Skatteteori ikke-fiskale Formaaler dominerende²⁾. Finanspolitikken betragtedes først og fremmest som et Middel til at lede Forbruget, Produktionen og Handelen, selvsagt særlig Handelen

¹⁾ Op. cit. II, ch. xxviii.

²⁾ For den faktiske Finanspolitik gælder dette derimod mindre, jfr. Heckscher, I, 153 ff.

med Udlandet; men var dernæst et Instrument til Paavirkning af Indkomstfordelingen og et vigtigt Led i Befolkningspolitikken. Moderne befolkningspolitiske Skatteforslag er for de meste kun Gentagelser af merkantilistiske Idéer¹⁾.

Eftersom Beskatningen saaledes tjente til at lede det økonomiske Liv, kunde Merkantilisterne naturligt ikke som Liberalisterne principielt være Modstandere af høje Skatter²⁾. Hertil fandtes ogsaa en anden teoretisk interessantere og mere speciel Grund i den Opfattelse, at Skatter i Forbindelse med ligesaa store offentlige Udgifter til Køb af Varer eller Tjenesteydelser betyder en Udvidelse af det økonomiske Kredsløb og dermed af den samlede Beskæftigelse, hvorfor Skatterne vel for den enkelte, men ikke for Samfundet som Helhed er nogen Byrde³⁾. Foruden denne Cirkulationsmotivering for, at Skatter ikke er nogen Byrde, som er fremsat i al Fald saa tidligt som 1662 af William Waterhouse⁴⁾, gives desuden af adskillige Forfattere den Begrundelse, at Skatter ved at fratage Betalerne en Del af deres Indkomst ansporer dem til øgede Anstrengelser. Klarest fremtræder dette Synspunkt i Forslagene om Skat paa Lediggang. Det bør bemærkes, at Malthus, som ogsaa paa anden Maade afveg fra Liberalismens sande Tro, gav den merkantilistiske Opfattelse i Cirkulationsræsonnementets Form sin — dog stærkt betingede — Tilslutning⁵⁾.

Ligesom den moderne Finansteori er udsprunget af Bestræbelserne for at finde Midler mod konjunktural eller permanent Underbeskæftigelse, var det — som nævnt — for Merkantilisterne en finanspolitisk Hovedopgave at stimulere den økonomiske Aktivitet i den private Sektor. I det Omfang Beskæftigelse ikke naae-

¹⁾ Merkantilisterne paa deres Side havde atter ældre Forbilleder. Befolkningspolitikken kunde komme i Konflikt med Ønsket om at skaffe fuld Beskæftigelse; jfr. Steuart, I, 79: »I think it absurd to wish for new inhabitants, without first knowing how to employ the old.«

²⁾ Iøvrigt var Liberalisterne ikke teoretisk-konsekvente, naar de var Modstandere af højt Skattetryk. Hvis Forbrugerne i vidt Omfang foretrækker Kollektivgoder fremfor Individualgoder, skal Beskatningen ifølge liberalistiske Normer netop være høj.

³⁾ Jfr. dette Tidsskrift 1941, p. 297.

⁴⁾ Ifølge Seligman »The Shifting and Incidence of Taxation« 5' ed. (1927) p. 26; senere fremsat af William Petty og m. fl. Jfr. ogsaa den udførlige Fremstilling hos Steuart, V, 269 ff., der dog med Urette antager, at en nødvendig Forudsætning er, at Betalers Grænseforbrugskvote er mindre end 100 pCt.

⁵⁾ »Principles of Political Economy« (1820), ch. vii.

des ad denne Vej, blev det Statens Opgave direkte ved offentlige Arbejder at skaffe Undersaatterne Arbejde. Offentlige Arbejder kunde saaledes være nyttige paa to Maader:

»In a country where such works are usually carried on, they cease in a great measure to be useful, whenever they are finished; and a new one should be set on foot directly, or what will become of those who are without work? It must not be concluded from this, that the usefulness of public works is not a principal consideration. The more a work is useful after it is done, so much the better; because it may then have the effect of giving bread to those who have not built it. But whether useful or not afterwards, it must be useful while it is going on; and many, who with pleasure will give a thousand pounds to adorn a church, would not give a shilling to build Westminsterbridge, or the port of Rochefort; and the poor live equally by the execution of either«¹⁾.

Hovedspørgsmaalet i den sidste halve Snes Aars finansvidenskabelige Debat har været Budgetpolitikens Egnethed til Paa-virkning af Konjunkturerne i den private Sektor, og man kan udover det ortodoxe Standpunkt skelne mellem to Opfattelser, den ene, at det vel er ønskeligt, at Staten i Depressionsperioder opgiver Kravet om Budgetbalance, men at det paa den anden Side maa kræves, at tilsvarende Forøgelse af Statens saakaldte Nettoformue finder Sted under opadgaaende Konjunkturer — et Krav, hvis nærmere Indhold afhænger af Definitionen af »Nettoformue« og »Budgetbalance«; den anden og mere radikale, at der ej heller i det lange Løb knytter sig nogen selvstændig Interesse til Opretholdelse af Budgetbalance, og at der derfor ikke er nogen Fare forbunden med en stadig voksende Statsgæld, saalænge den førte Finanspolitik garanterer fuld Beskæftigelse. Medens disse Idéer er nye i Relation til liberalistisk Økonomi, er de det ikke i Relation til Merkantilismens Anskuelse. James Steuart skriver saaledes:

»If stagnations in one part are found to interrupt circulation in another, public borrowing, for domestic purposes, has the good effect of giving vent to the stagnation, and throwing the money into a new channel of circulation«²⁾.

Statslaan anses for et Middel til at skabe øget Beskæftigelse, hvadenten nu Staten selv umiddelbart anvender Laanprovenuet eller blot optræder som Mellemand paa Kapitalmarkedet for

¹⁾ Steuart, II, 269 f.

²⁾ Op. cit, V, 132.

at skaffe private billig Kredit. Steuart anfører imidlertid udtrykkeligt som Undtagelse, at saafremt Staten ved at laane til egne Formaal byder Renten op og saaledes fortrænger private Laansøgere, er intet vundet¹⁾). Merkantilismens Svar paa Spørgsmaalet, om den stadig stigende Statsgæld — og herved tænkes paa indenlandsk Gæld — indebærer en Fare, er principielt givet allerede med Mélon's bekendte Sætning: »Les dettes d'un État sont des dettes de la main droite à la main gauche, dont le corps ne se trouvera point affaibli, s'il a la quantité d'aliments nécessaire, et s'il sait les distribuer«²⁾). Ved sin Behandling af Spørgsmaalet, indrømmer Steuart, at Historien med dens talrige Eksempler paa, at Stater har fragaaet deres Gæld, ikke giver Støtte til den Antagelse, at offentlig Gæld kan vedblive at vokse. Den Konklusion, man kan drage af Erfaringen, er imidlertid kun af begrænset Vægt, fordi den kun refererer sig til tidligere Tiders Forhold. Naar Debitorerne er Herrer, er der ingen Vanskelighed i at annullere Gæld. Anderledes er det derimod, hvis Statens Kreditorer faar betydelig politisk Magt, og ved en Betragtning af de samtidige Forhold finder Steuart det rimeligt at slutte, at med Tiden vil Kapitalisternes Indflydelse blive større, og til sidst vil maaske Statens Kreditorer blive dens Herrer³⁾). Efter saaledes at have drøftet den politiske Side af Sagen, undersøger Steuart, om der kan angives en Maximumgrænse for Statsgælden derved, at Beskatningen ikke kan stige udover et vist Maal⁴⁾). Og omend han her finder en teoretisk Overgrænse, nemlig naar Staten administrerer al Ejendom i Landet for Kreditorerne, er den saa høj, at den bliver praktisk irrelevant. Steuart slutter:

»The whole of this hypothesis is, I readily agree, destitute of all probability; because of the infinite variety of circumstances which may frustrate such a scheme. I only introduced it to show where the constant mortgaging of a public revenue may end; and to disprove the vulgar notion, that by contracting debts beyond a certain sum,

¹⁾ Op. cit. V, 130. Jfr. senere J. S. Mill »Principles« V, VII, 1.

²⁾ »Essai politique sur le commerce« (1734), ch. ix. Her anført efter »Collection des principaux économistes« I (1847).

³⁾ Op. cit. V, 117 ff.

⁴⁾ Specielt om Jordrenteskatten skriver Steuart: »The notion of imposing (facto) 20 shillings in the pound upon the real value of all the land-rents of England, appears to us perfectly ridiculous. I admit it to be so; and could I have discovered any argument, by which I could have limited the rising of the land-tax to any precise number of shillings under twenty, I should have stated this as the maximum rather than the other.«

a trading nation which has a great balance in its favor, must be involved in an unavoidable bankruptcy. To say that a nation must become bankrupt to itself, is a proposition which I think implies a contradiction«¹⁾.

De senere Aars Debat herhjemme og i Udlandet om det offentlige Budgetpolitik minder i meget om Konflikten for ca. 150 Aar siden mellem merkantilistisk og liberalistisk Finansteori, og det turde derfor være Umagen værd at betragte de tidlige Liberalisters Argumenter mod Laanefinansiering af offentlige Udgifter. Liberalisternes Hovedargument, som træffes i væsentlig samme Skikkelse hos Adam Smith, Ricardo og Say, og fra dem er overtaget af senere Forfattere, er, at man ved Laanefinansiering af offentlige Udgifter vælter en Byrde over paa Fremtiden. Denne Sætning er ingenlunde saa fejltagtig eller humoristisk som mange ynder at fremstille den, men tværtom fuldtud korrekt udfra Liberalisternes Forudsætninger. Klassikerne var selvsagt ikke i Tvivl om, at »the annual labour of every nation is the fund which originally supplies it with all the necessaries and conveniencies of life which it annually consumes«, ligesaa lidt som Mélon's Sætning om indenlandsk Statsgæld var ukendt²⁾ — blot bestred man, at Samfundet ikke svækkedes ved en stor Statsgæld. Fremstillingen hos Adam Smith, Ricardo og Say³⁾ kan med moderne Sprog gengives saaledes: Afholdes den offentlige Udgift ved Laan, maa — da fuld Beskæftigelse forudsættes — Renten stige saa meget, at privat Investering reduceres med et Beløb lig den laanefinansierede offentlige Udgift. Da der ikke er nogen Anledning til Skatteændring, vil Borgernes disponible Indkomst = Forbrug + Opsparing være uændret, og følgelig vil den enkeltes Lefevod i det korte Løb intet Afbræk lide. Ogsaa i det lange Løb vil, saafremt Prisers og Lønningers Niveau ikke er blevet ændret, den

¹⁾ Op. cit. V, 137.

²⁾ Det er derfor, som det fremgaar af næsten enhver ældre Fremstilling af Finansvidenskaben, ganske vildledende, naar K. Philip (dette Tidsskrift 1941, p. 283) skriver »For den ældre Finansvidenskab var der ingen Tvivl om, at Forrentningen af en stor Statsgæld for det offentlige var et Onde, idet det var den almindelige Mening, at Skattebyrden blev større herved. Med Erkendelsen af, at Udbetalingen af Renter til nogle Borgere ikke kan paavirke Genen ved den totale Skattebyrde, idet den blot betyder en Overførsel af Købekraft fra nogle Borgere til andre...« etc.

³⁾ Adam Smith »Wealth of Nations«, V, iii. Ricardo »Principles«, ch. xvii (Taxes on other commodities than raw produce). J. Say »Traité«, III, xi.

disponible Nominalindkomst være upaaavirket af det skete, da øget fremtidig Skatteindbetaling til Staten modsvares af Renteudbetalinger. Dækkes de offentlige Udgifter derimod med Skatter, formindskes Borgernes disponible Indkomst umiddelbart, hvilket vil medføre en betydelig Nedgang i Forbruget og en mindre Nedgang i Opsparingen og følgelig ogsaa kun en Nedgang i Investeringen lig en Brøkdel af den offentlige Udgift. Finansieres ved Skatter, muliggøres altsaa den offentlige Udgift hovedsagelig ved Indskrænkning af Forbruget, hvorimod Laanefinansiering betyder en stærk Formindskelse af den for Fremtiden disponible Realkapital; og netop Realkapitalmængden var Liberalisternes vigtigste Velstandskriterium. Foruden det her refererede Argument anfører Adam Smith endnu ét, som han har overtaget fra Hume, nemlig at Rentebetalingerne paa Statsgælden skader Initiativ og Akkumulation som Følge af den nødvendige, højere Skattetarif og ved at overføre Indkomst fra aktive til passive Borgere.

Sammenligner man Klassikernes og Steuart's Fremstilling, finder man, at Uenigheden i væsentlig Grad kan henføres til en forskellig Opfattelse i Spørgsmaalet om den normale Beskæftigelses Omfang; men det kan fremhæves som et Plus ved Steuart's Fremstilling, at den ogsaa — omend kun enpassant — omtaler, hvad Liberalisterne med tvivlsom Berettigelse ansaa for den normale Situation.

Den liberalistiske Finansteoris Hovedindvending mod Laanefinansiering af offentlige Udgifter er saaledes — selvom man akcepterer Klassikernes Velstandskriterium — kun relevant under fuld Beskæftigelse, eller hvor Forøgelse af Beskæftigelsen iøvrigt anses udelukket. Tilbage bliver under andre Forhold kun det af Adam Smith anførte supplerende Argument, som derfor ogsaa — ved Siden af saakaldte rent finansielle Hensyn — i forskellige Udformninger har indtaget en fremtrædende Plads i den nyere Debat om Betimeligheden af en Forøgelse af Statsgælden i Forbindelse med aktiviserende Finanspolitik.

Til Belysning af Spørgsmaalet skal forsøges en Fremstilling af visse Virkninger af expansionistisk, statslig Finanspolitik som Middell mod permanent Underbeskæftigelse under følgende Forhold:

- 1) Investeringspligt for private er udelukket.
- 2) De handelspolitiske Muligheder begrænses sig til det passive, at en ved andre Midler skabt indenlandsk Konjunktur har frit Spillerum.

- 3) Renten ønskes ikke sænket eller kan af politiske Grunde ikke sænkes.
- 4) For Arbejdere, offentlige Funktionærer og Personer med smaa Indkomster i det hele taget er Grænseforbrugskvoten 100 pCt., for den øvrige Befolkning, hvortil entrepreneurs antages at høre, væsentlig lavere.
- 5) Priskontrol findes ikke.
- 6) Lønniveauet er tilnærmelsesvis konstant.

Da Genstanden ikke er Midler mod kortvarigere Konjunkturarbejdsløshed, omtales Korttidsvirkninger ikke.

Den expansionistiske Finanspolitik bestaar deri, at private gennem Statens Udbetalinger modtager større Indtægtsbeløb end, de afgiver gennem Skatter og Betalinger for specielle offentlige Ydelser. Ifølge (3) maa en vis Del af det saaledes definerede Budgetunderskud dækkes ved Optagelse af Laan paa Kapitalmarkedet.

Fem finanspolitiske Fremgangsmaader betragtes:

- A) Udgifter til Produktion af Kollektivgoder.
- B) Tilskud til privat Investering.
- C) Udgifter til Fremstilling af offentlige Anlæg, som derefter benyttes til Produktion af Forbrugsgoder til Salg.
- D) Sænkning af den direkte Indkomstbeskatning.
- E) Sænkning af Skatter paa den mindrebemidlede Befolknings Forbrug, Ophævelse af Socialforsikringspræmier eller tilsvarende Foranstaltninger.

A) Størrelsen af den til Opnaaelse af fuld Beskæftigelse nødvendige Udgift vil afhænge blandt andet af de smaa Indkomsters Andel i Totalindkomstændringer, af Grænseforbrugskvoten for store Indkomster og af den private Investerings Reaktion overfor Ændringer i Forbruget. Privat Investering stiger mindre end privat Opsparing, da vedvarende offentlig Indsats i modsat Fald maatte være udelukket. Benytter Staten sig ved de offentlige Arbejders Udførelse af private entrepreneurs, vil Statens Udgift netop blive Forskellen mellem, hvad den private Investering maatte udgøre for uden offentlig Indsats at skabe fuld Beskæftigelse og, hvad den faktisk beløber sig til ved fuld Beskæftigelse. Benyttes udelukkende offentlige Funktionærer og Arbejdere, bliver Udgiften ifølge (4) noget mindre.

Med Opnaaelsen af fuld Beskæftigelse maa Profittens Andel af Totalindkomsten i den private Sektor antages at blive forhøjet; hovedsagelig af to Grunde: a) højere Raavarepriser og b) mindre

effektiv Arbejdskraft beskæftiges uden tilsvarende Løndifferentering, hvilket medfører en all-round Stigning i Grænseomkostninger. M. Kalecki mener¹⁾ at kunne fastslaa som en Lov, at Lønarbejdernes Andel i Nationalindkomsten er nogenlunde den samme uanset Indkomstens Størrelse, og anfører som Forklaring herpaa særlig, at den typiske Bedrift i Praksis opererer med konstante Grænseomkostninger, samt at Stigningen i Raavarepriser under en Konjunkturopgang neutraliseres af en Sænkning af Monopolgraden (Forholdet mellem Pris-Grænseomkostning og Pris) i den private Sektor. Sætningen om Grænseomkostningernes Konstans kan imidlertid, omend den sikkert er træffende ved moderate Variationer i Produktionsvolumen, næppe være rigtig ved Stigning til fuld Beskæftigelse; og det forekommer lidet sandsynligt, at en ikke ved privat Investering fremkaldt varig Produktionsudvidelse skulde ledsages af reduceret Monopolgrad.

I Forbindelse med Udgiftsforøgelsen kan det offentlige a) lade Skattetariffen uændret, hvilket via større Indkomster medfører større Provenu, eller b) lade Skatteprovenuet uændret, hvilket implicerer lavere Tarif. Ved (a), som er partiel Skattefinansiering, maa Udgiftsforøgelsen være større end og Underskuddet mindre end i Tilfælde (b). Metode (b), som øger Borgernes disponible Indkomst mest, antages benyttet.

Den stadig stigende Statsgæld vil medføre voksende Rentebetalinger, og, saafremt de øvrige offentlige Udgifter opretholdes i uforandret Omfang, maa Skattetariffen derfor efter den ovenomtalte Nedsættelse gradvis forhøjes. Herved kan, uanset at Rentebetalingerne er Transfer- og ikke Exhaustionsudgifter, skattetekniske og politiske Vanskeligheder og muligt andre som Ulemper ansete Virkninger opstaa; hvilket bringer Adam Smith's subsidiaire Argument imod Statsgæld i Erindring. Har man imidlertid fuld Beskæftigelse, og griber man ikke ind overfor Opsparingen, da vil denne, hvadenten fuld Beskæftigelse er opnaaet ved privat eller offentlig Investering, omtrentlig være af samme Størrelse (men cfr. (D)) og dermed ogsaa den senere Renteoverførsel fra aktive til passive. Særlige Virkninger i Forbindelse med offentlig til Forskel fra privat Gæld maa derfor kunne henføres til Indkomstoverførselens Metode, d. v. s. Skattetariffens Form. Ved Valget af denne er de to vigtigste Muligheder Forbrugsafgifter og progressiv Indkomstskat. Vælger man Forbrugsafgifter, belaster man næsten

¹⁾ »Essays in the Theory of Economic Fluctuations« (1939), ch. i.

uundgaaeligt fortrinsvis de smaa Indkomster, til hvis Ugunst Indkomstfordelingen formentlig alt vil være forskudt. Ved Forhøjelse af Indkomstbeskatningen derimod kan den skete Forskydning i Indkomstfordelingen neutraliseres eller eventuelt overkompenseret, særlig hvis den tidligere Skatnedsættelse er sket til Fordel for de mindrebemidlede. Progressiv Indkomstbeskatning har en dobbelt Virkning paa Foretagsomheden — specielt Investeringen: Dels den af Merkantilisterne fremhævede at anspore Betaleren ved at forringe hans samlede Indkomst; da Rentebetalingen ifølge privat Gæld normalt er uafhængig af Debtors Indkomst, har saadan Betaling kun denne Virkning. Dels den af Liberalisterne understregede at hæmme den private ved at fratage ham en voksende Andel af ethvert yderligere indtjent Indkomstbeløb. Det er ikke muligt at sige noget nærmere og velbegrunder om disse Virkninger Styrke; kun saa meget kan siges, at jo stejlere Progressionen er, jo mere maa den sidstnævnte Virkning relativt betyde¹⁾. Valget af Skatteform synes saaledes ensbetydende med Valg mellem Forstærkning af Indkomstfordelingens Ulighed eller Hæmning af privat Investering, hvilket sidste vil nødvendiggøre øget offentlig Gældsstiftelse etc. etc. Nærliggende Grunde taler dog for, at den Del af Indkomstskattetariffen, som særlig er af Betydning for Investeringstilbøjeligheden, er Aktieselskabsbeskatningen og den personlige Indkomstskat paa moderat store Indkomster, saaledes at Belastningen af de meget store, individuelle Indkomster kan varieres stærkt uden mærkbare Følger for Investeringen. Endelig skal anføres, at man i Formueskatten har en Skatteform, som indenfor de begrænsede fiskale Muligheder, den byder, er neutral i Forhold til Investeringen²⁾.

B) Tilskud til privat Investering — f. Eks. Boligbyggeri — vil være en delvis Konfiskation af den i tilsvarende ældre Realkapital anbragte Formue med deraf flydende Konsekvenser for Indkomstfordelingen. Denne Virkning kan dog, afhængig som den er af, hvortil Tilskud ydes, være svag og ganske overvejes af den under

¹⁾ Set fra dette Synspunkt er den danske Statsindkomstskats Regel om Fradrag for betalte personlige Skatter særlig initiativhæmmende. Men Reglen bevirker som bekendt automatisk en moderat Udligning af den samlede Skattetarif i forskellige Kommuner.

²⁾ M. Kalecki »A Theory of Commodity, Income and Capital Taxation«, Economic Journal 1937. Man kan maaske tilmed hævde, at Skatten fremmer Investeringen; jfr. at Ejendomsskyldvurderinger er lavere end Handelsværdier.

(A) skildrede Tendens til større Profitandel. Den nødvendige offentlige Indsats vil være des mindre, jo større Investeringens Renteelasticitet er, og kan være saavel mindre som større end ved Form (A); i sidste Fald er den samlede Kreditydelse til private mindre end ved (A)¹⁾.

Den, som akcepterer det klassiske Velstandskriterium, maa foretrække Form (B). Metoden har imidlertid Vanskeligheder. Et kun midlertidigt Tilskud vilde, saalænge det varede, være det mest effektive, men er utilstrækkeligt overfor permanent Underbeskæftigelse. Endvidere vil det, i samme Grad det tilsigtede — øget Investering med deraf følgende større Realkapitalmasse — opnaas, blive nødvendigt efterhaanden at give større Tilskud for at opretholde Investeringen; og medens Tilskud virker stimulerende, hæmmer Forventningen om fremtidigt større Tilskud Investeringen.

Hensigtsmæssigheden af Indkomstskats Anvendelse til Finansiering af Rentebetalinger er ved Metode (B) særlig tvivlsom, da man risikerer at maatte forhøje Tilskuddet for hver Skatteforhøjelse.

C) Anvendelse i større Stil af (C) kan maaske anses udelukket af politiske Grunde eller uhensigtsmæssig paa Grund af de private entrepreneurs' Reaktionen. Bortses herfra, adskiller (C) sig derved fra (A), at Beskæftigelsen ved den løbende Produktion i de af Staten skabte Anlæg bliver et Nettotilskud til den samlede Beskæftigelse. Thi det er en Følge af Forudsætning (4) i Forbindelse med den yderligere Forudsætning, at de paagældende Statsvirksomheder ikke foretager Henlæggelser, at den samlede Købekraft, som benyttes til Køb i den private Sektor, er uafhængig af Produktionsomfanget i Statsvirksomhederne, hvorfor den private Sektor som Helhed intet Tab lider²⁾. Efterhaanden som den løbende Produktion udvides, kan derfor Statens Investering reduceres — dog kun i mindre Skala, da den løbende Produktion ikke medfører sekundær Beskæftigelse. Stor Investering erstattes efterhaanden af høj Forbrugskvote som Beskæftigelsesfaktor, og samtidigt bliver Tilvæksten i Statsgælden mindre. Endelig kan anføres, at Profittens Andel af Totalindkomsten i Sammenligning med Tilfælde (A) gradvis vil blive mindre.

¹⁾ Det er derfor ikke sikkert — saaledes som man har ment — at det er uvæsentligt, om Tilskud finansieres ved Laan eller Skatter.

²⁾ Jfr. Joan Robinson: »Essays in the Theory of Employment« (1937), p. 82 ff.

D) Midlet til øget Beskæftigelse er Indkomstskatteydernes større Forbrug, som atter vil bevirke en almindelig Forbrugsstigning og en beskedent Forøgelse af den private Investering. Er Indkomstskatteydernes Grænseforbrugskvoté 75 % og det ved Metode (E) nødvendige Budgetunderskud 100, maa Budgetunderskuddet her være 133. Borgernes samlede disponible Indkomst bliver større end i noget andet Tilfælde, og Gælden vokser hurtigere. Men paa Grund af den oprindelige Skattenedsættelse varer det længe, inden den samlede Skat bliver større end, den var før Nedsættelsen.

Virkningen paa Indkomstfordelingen er aabenbar.

E) Da Grænseforbrugskvotén for de Personer, hvis Indbetalinger til Staten nedsættes, er 100 %, er den nødvendige Indsats her ikke større end, hvor Staten ved offentlige Arbejder (A) benytter sig af private entrepreneurs. Finansieres de stigende Rentebetalinger ved Skatter paa smaa Indkomster, maa Underskuddet efterhaanden gøres større for at modvirke Sænkningen af den summariske Forbrugskvoté. Ønskes derimod den skete Forskydning i Indkomstfordelingen fastholdt, maa de ej nedsatte Skatter paa store Indkomster sættes op¹⁾.

Det vil ses, at den stigende Statsgæld i Forbindelse med expansionistisk Finanspolitik — naturligvis — kun bliver et Problem, hvor der er en Flerhed af ikke automatisk harmonerende Hensyn at tage, som f. Eks. her til privat Investering, Skattetarifs Højde og Indkomstfordeling. Som det maaske kunde indses umiddelbart, er den største Vanskelighed at forene en stor privat Investering med en stor Andel i Totalindkomsten for de smaa Indkomster; i det lange Løb synes Metode (B) ikke at ville være helt effektiv til disse Formaaels Opnaaelse. Tilbage bliver da den Mulighed, at det offentlige selv foretager tilsvarende Investering som private (C); en Fremgangsmaade, som — anvendt i større Omfang — er ækvivalent med gradvis Socialisering.

Derimod er man, som det vil ses ved en Betragtning af Metoderne (A), (D) og (E) eller Blandinger af disse, hvad angaar Kombinationer af Skattetarifs Højde og Indkomstfordeling, ret frit stillet. End mere gælder dette, saafremt Forudsætning (3) lempes,

¹⁾ Ønskes under Knaphed paa Raavarer Beskæftigelsen øget mest muligt uden Foringelse af de mindrebemidlede Stilling, synes (E) den egnede Metode; thi det er ganske usandsynligt, at den eventuelle Prisstigning, som følger af en Klasses Nominalindkomststigning, naar (6) gælder, kan blive saa stor, at Klassens Realindkomst synker.

hvilket ogsaa vil være af Betydning for Paavirkningen af en Del af den private Investering.

Selv hvor man, endskønt man anser høje Skatter for et Onde, anvender (A), vil Stigningen i den summariske Skattebrøk, i. e. Forholdet mellem samlet Skattebeløb og Nationalindkomst, opgjort efter den af Statistisk Departement anvendte Fremgangsmaade, som Følge af stigende Rentebetalinger være beskednen. For det første kan Skattetariffen, som paavist, til at begynde med sænkes; og for det andet vil Udgiftsforøgelsen til Renter medføre lige store absolutte Forhøjelser af Skattebrøkenes Tæller og Nævner. Skattebrøkenes Stigning pr. Renteudgiftsstigning vil være mindre, jo større Nationalindkomst og offentlige Udgifter i Forvejen er.
